

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА МЕН

ДОМІНАНТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ

Дудченко М. А.

Доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Анотація. Розглянуто реалії стану та оцінено структуру експортного потенціалу України, який вичерпав ресурси екстенсивного розвитку, розкриваються можливості та перспективи диверсифікації зовнішньої торгівлі в контексті набуття країною асоційованого членства в ЄС.

Безпосередньо йдеться про необхідність переглянути напрямки зовнішньоекономічної діяльності України, зокрема у сфері зовнішньої торгівлі, з позиції стратегічного курсу на євроінтеграцію, асоційоване членство в ЄС та створення зони вільної торгівлі. З іншого боку, звертається увага на відхилення пропозиції та тиску Росії на вступ країни до Митного Союзу.

Декларативність та млявість економічних реформ в Україні, уповільнена структурна перебудова, зокрема реструктуризація промислового сектору та низька конкурентоспроможність його підприємств на зовнішніх ринках, на відмінну від країн Центральної та Східної Європи, залишають країну експортером переважно сировини і напівфабрикатів, товарів з низькою доданою вартістю та низькою якістю в структурі експорту.

Значна залежність економіки та її експорту від металургійної галузі, хімічної і паливної промисловості, як капіталомістких та ресурсно-витратних галузей з застарілими II, III, IV технологічними укладами, що не створюють умови для ефективної диверсифікації зовнішньої торгівлі (1, с. 150-152). До того ж внутрішній попит на продукцію названих галузей наразі скорочується в зв'язку з економічною та воєнною кризою. Тому пропонується переорієнтувати основні інвестиційні потоки – іноземні, з державними ресурсами та вітчизняним великим приватним капіталом на високотехнологічні види виробництва та діяльності. Йдеться про ракетно-космічну галузь, літакобудування, машинобудування (турбіни, обладнання до атомних станцій), а в перспективі розвиток бази нанотехнологічної продукції. Оскільки в основі диверсифікації зовнішньої торгівлі лежать диверсифікація виробництва та діяльності, то велике значення має вибір форм диверсифікації, зокрема концентричної та конгломеративної форм (2, с. 125-126).

Важливо також диверсифікуватись і в просторовому аспекті, зокрема до країн Близького Сходу, Китаю, країн Африки та Південної Азії. Це не означає відмови від торгівлі з країнами СНД і Митного Союзу на взаємовигідних умовах, якій також не спроможні обійтися без зв'язків з Україною в економічному, технологічному та торговельному аспекті.

Ефективність диверсифікації вимагає задіяти значний потенціал міжнародної спеціалізації в галузях АПК на основі його технічного переоснащення, впровадження сучас-

них технологій у виробництві сільськогосподарської продукції, зокрема екологічно чистої, попит на яку стрімко зростає. Висока енергоємність зорієнтованих на експорт галузей, висока затратність в АПК та низька продуктивність праці створюють повільне просування продукції на нові ринки. Слід зазначити, що проголошення визначального вектору диверсифікації в напрямку до ЄС ще не скоро дасть реальні результати, оскільки українська продукція не відповідає вимогам та стандартам європейського ринку, залишаються і практичні питання щодо реалізації можливостей зони вільної торгівлі.

Ключові слова: диверсифікація, зовнішня торгівля, експортний потенціал, інноваційна модель експорту, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Трансформація світового господарства і міжнародних економічних відносин на початку XXI-го століття загострила проблему диверсифікації торгівлі зарубіжних країн та компаній, у тому числі і українських. Особливий тиск відбувається з боку технологічних змін, зрушень у світовій ресурсній базі, появи нових лідерів-бізнесу у сфері конкурентних відносин. Україна не залишилась на обочині цих процесів, а в значній мірі притягнута до них. Чутливий вплив до вирішення проблем диверсифікації щодо України має визначений стратегічний курс на євроінтеграцію, асоційоване членство в ЄС та створення зони вільної торгівлі. Велике значення в цьому процесі належить відхиленню країною участі в Митному союзі на чолі з Росією, яка наразі розв'язала по суті війну з нашою країною.

На цьому шляху, в контексті проблем визначених Ф. Котлером щодо конкуренції на глобальному ринку, Україна зіткнулася з низкою серйозних перешкод створити, завоювати та утримати ринок (3, с. 4). По-перше, йдеться про надзвичайно жорстку конкуренцію, яка набуває глобального характеру. Вона показала неспроможність діяти активно в умовах мінливості світової кон'юнктури, нестачу кваліфікованих кадрів та досвіду застосування міжнародного маркетингу. По-друге, країна ще залишалася в системі союзних зв'язків як промислового, так і торгівельного характеру. Керівники промислових структур боялися «нових експериментів» щодо європейського та світового ринку. По-третє, стався занепад промислового сектору та й економіки країни загалом, наслідки якого Україна ще і сьогодні не спромоглася подолати (вийти на рівень 1990 р.). По-четверте, цей період характеризується серйозною застарілістю виробничо-технологічного базису (переважно 2-3 технологічний уклад у промисловому секторі). І як наслідок, не якісна продукція не спроможна конкурувати на світових ринках. Ось загалом той фундамент, на основі якого здійснюється наразі економічний розвиток країни з надто повільною реструктуризацією промислового сектору та невисокою конкурентоспроможністю його підприємств. Як відомо, першим джерелом економічного росту є прогресивні технологічні зміни виробництва та кількість виробничих ресурсів (4, с.150-152), що також безпосередньо корелюється із розвитком зовнішньої торгівлі.

Мета статті – проаналізувати стан та ефективність експортного потенціалу України в контексті стратегічного курсу на диверсифікацію зовнішньої торгівлі в умовах сучасної економічної кризи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наразі передумови диверсифікації України на зовнішньому ринку, зокрема стратегії та напрямків розвитку зовнішньої торгівлі, питання вичерпання можливостей екстенсивного розвитку експортного потенціалу та інтеграції України на європейський ринок досліджуються українськими вченими Гейцем В. М., Шнирковим О. І., Філіпенком А. С., Антонюк Л. Л., Полунєєвим Ю. В., Коцюбою О. Б., Мельниковою В. І. тощо. В широкому теоретичному аспекті проблемам

стратегії та диверсифікації ринків в глобальному економічному середовищі присвячені розробки зарубіжних вчених Портера М., Томпсона А. А., Бірне А. і Лее С., Ламбена Жан-Жака, Стайнера А. Георга, Джона Д. Деніелса.

Основні результати дослідження. Названі обставини загалом призвели до погіршення структури зовнішньої торгівлі України, на відміну від країн Центральної та Східної Європи. Нажаль, Україна так і залишилась експортером переважно сировини та напівфабрикатів і не спромоглася збільшити частку товарів з високою доданою вартістю в загальній структурі експорту, а також товарів високої якості – світового рівня. Так, деякі дані щодо такого стану в країні показують, що залишається проблемною значна залежність економіки та її експорту від металургійної галузі, хімічної та паливної промисловості. Наприклад, експорт металургійної продукції в 2011 р. складав 14,626 млрд. дол., мінеральних продуктів 3,661 млрд. дол., а продукція машинобудівної галузі склала всього 3,13 млрд. дол., в сумарному експорті товарів України – 51.43 млрд. дол. На разі положення не змінилось, а ще й погіршилось щодо частки машинно-технічної продукції. І при цьому не зрозумілі дії влади, коли до 70% бюджетних коштів вкладається в галузі первинної обробки сировини, зокрема в капіталоемні та ресурсо-витратні зазначені галузі з застарілими технологічними укладами. Більше того, вони, як правило, належать великому приватному капіталу, який не поспішає з вкладанням інвестицій на їх модернізацію, а вивозить великі суми в офшори та не повертає прибутки від експорту продукції. Наразі відбувається не тільки падіння попиту на дані види продукції на зовнішніх ринках, а й спад та руйнування цих виробництв на Сході країни, що впливає на уповільнення і спад економічного зростання нашої держави.

Не можна стверджувати, що Уряд зовсім не прислухається до думки фахівців, науковців та практиків щодо необхідності переорієнтації основних інвестиційних потоків (їх ефективного поєднання – державних з великими приватними капіталами) в металургійній галузі, мінеральних ресурсів і хімічної промисловості на високотехнологічні види виробництв та діяльності. Мова йде про ракетно-космічну галузь, літакобудування, машинобудування, а в перспективі розвиток і нанотехнологічної продукції тощо. Із зазначеного можна зробити висновок, що структура українського експорту в цілому є недостатньо диверсифікованою, їй характерне значне переважання товарів мінерально- сировинного виду з низьким рівнем переробки. Переважає експорт до країн СНД та Азії, імпорт із Росії, не помітно значного зростання експорту до розвинених країн, зокрема ЄС. Звичайно, за роки незалежності поступово здійснюється географічна диверсифікація зовнішньої торгівлі України, закріплення на нових ринках, наприклад, деяке просування на ринки країн Близького Сходу, Китаю, країн Південної Азії. Але нерідко це відбувається скоріше під впливом зовнішніх обставин, чисто ситуативно, а ніж внаслідок застосування виваженої зовнішньої економічної стратегії в контексті диверсифікації.

По суті і сьогодні країни СНД (наприклад Росія) залишаються головними партнерами України. Стратегічне значення зовнішньої торгівлі для України зумовлюється тим, що модернізація економіки, залучення масштабних іноземних інвестицій, новітніх технологій можливі лише за умови формування в країні стійкої, відкритої до зовнішнього світу господарської системи, органічного включення України в систему світового поділу праці та глобальної інформаційної мережі, розширення масштабів торгівлі з найбільш розвиненими країнами, зокрема ЄС. Тобто мова йде про формування такого економічного і технологічного потенціалу, який був би адекватним вимогам ринку останнього і дозволив їй в перспективі стати не тільки асоційованим (оскільки в цьому напрямі рухається Україна), але й повноправним членом Європейської спільноти. Нажаль, зовнішня торгівля ще збе-

рігає екстенсивний тип свого розвитку. Мова йде про вивіз традиційних товарів (низького ступеня обробки) металургії, галузей природних ресурсів та сільського господарства. Структура експорту-імпорту відбиває спрощену галузеву структуру промислового сектора і не сприяє створенню умов для швидкого економічного зростання та інтеграції країни у світову економічну систему (5, с. 153-155).

Зазначені обставини висувають на передній план питання посилення рівня міжнародної конкуренції України (6, с. 80-83), який забезпечить Україні гідне місце в світовому та європейському поділі праці. За оцінками світового економічного форуму, Україна була на 82 місці за індексом конкурентоспроможності економіки серед 133 країн. Тут мова йде не про низьку конкурентоспроможність української економіки, а й про реальну наявність системного розриву, якщо розглядати її відносно групи високорозвинених країн, зокрема ЄС. Це проявляється перш за все у несумісності технологій (за рівнем укладів та стандартів), низькій сприйнятливості виробництва до нововведень, у структурно-галузевій, інституціональній та культурній несумісності продукції та послуг.

Проблему конкурентоспроможності українських експортерів загострюють також наступні чинники: недосконалість діючих систем фінансування експорту; слабкість інститутів банківської і страхової системи; недостатньо відпрацьованим залишається механізм відшкодування експортерам податку на додану вартість (ПДВ); нестабільність і непередбачуваність змін валютного курсу гривні; практична відсутність механізмів захисту прав інтелектуальної власності і неналежні умови для реалізації інноваційних проектів. Багато країн відходить від прямого субсидування експортних поставок та забезпечує розвиток наукових досліджень, їх використання в промислових галузях для стимулювання сфери виробництва з високою експортною орієнтацією. Крім цього держава виділяє кошти безпосередньо на стимулювання збуту експортної продукції за кордоном за рахунок організації реклами товарів та наданню дешевої інформації щодо кон'юнктури експортного ринку.

Зважаючи на реалії технологічного стану виробництва, ступеня досконалості структури експорту, а також наявність деяких конкурентних переваг, в Україні досить ускладнена їх практична реалізація. Основними проблемами, які перешкоджають успішній реалізації конкурентних переваг, є перш за все технологічна відсталість вітчизняних компаній та наявність несприятливого до інновацій бізнес-клімату в країні, тому, нажаль, у системі міжнародного поділу праці Україна зараз може розраховувати на нішу, пов'язану використанням дешевої робочої сили середнього рівня кваліфікації та традиційної техніки. Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників має стати найважливішим пріоритетом промислової політики України в найближчому майбутньому. Як показує світовий досвід, однією з головних особливостей сучасної міжнародної конкуренції є активне використання продуцентами світового ринку технологічних досягнень у формуванні їх порівняльних переваг і саме за рахунок інновацій провідні світові компанії формують свою конкурентоспроможність (7, с.167-168). Основний шлях підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних компаній – впровадження інноваційної моделі розвитку з організацією та ефективним управлінням НДДКР, розвиток міжнародного науково-технічного обміну.

Як відомо, диверсифікація є одним із ефективних напрямків економічної стратегії підприємства, спрямованої на розширення сфери його діяльності шляхом випуску та збуту нових товарів з виходом на нові ринки. В цьому контексті диверсифікація стає досить поширеною формою концентрації капіталу, розширення сфер його поповнення. Тому цілі диверсифікації виробництва напряму залежать від фінансового стану і можливості під-

приємства та привабливості галузей для фірм у короткостроковому та довгостроковому періодах. Так, фінансові можливості збиткових, середніх і успішних підприємств диктують різні стратегії від «просто вижити» до утворення стратегічних альянсів. Зміни економічної і соціальної ситуації примушують підприємства адекватно пристосовуватися до нових ситуацій та шукати нові товари, технології і нові перспективи існування на ринку, підштовхують до пошуку потенційно привабливих сфер діяльності. Тому диверсифікація є надзвичайно важливою складовою структури сучасної ринкової економіки. Вона стимулює прагнення господарюючого суб'єкта в умовах конкуренції зміцнити своє положення на ринку, своєчасно реагувати на зміну економічної кон'юнктури, забезпечити ефективність своєї діяльності. Але інерційність розвитку нашої економіки, слабкість інвестиційного потенціалу не дозволяють достатньо динамічно реагувати на зміни в споживчому та інвестиційному попиті, структура якого зміщується в напрямку продукції з більш високими технічними характеристиками (8).

Взагалі слід зазначити, що переваги зовнішньоорієнтованого розвитку стосуються можливо не так великих обсягів торгівлі, як покращення товарної структури експорту. Забезпечення економічного зростання, нових досягнень науки та техніки впливатимуть на зміну структури національної економіки у напрямі експортування технологічно інноваційної продукції, інтелектуальної власності та наукоємних послуг. Для українських компаній актуальним напрямком розвитку є створення транснаціональних альянсів зі своїми закордонними партнерами, особливо з урахуванням посилення конкуренції, коли економія на втратах стає одним з основних факторів успіху бізнесу на світовому ринку, а обмін технологіями сприяє піднесенню рівня наукоємності товарів. Набуття асоційованого членства Україною в ЄС, створення зони вільної торгівлі значно посилять як вимоги до неї, так і її можливості в цьому напрямку.

Важливою передумовою є наявність в Україні сотень підприємств, зорієнтованих на зовнішні ринки. Протягом десятиріч не лише великі промислові гіганти, але й цілі галузі промисловості (суднобудування ракетобудування, ВПК, металургійна та хімічна галузі) були глибоко інтегровані у виробничу кооперацію з республіками Союзу і країнами соціалістичного табору. Після розвалу Союзу ці галузі втратили доступ на традиційні ринки, тому при обмеженому внутрішньому попиті величезні виробничі потужності залишилися не завантаженими. Переорієнтація надмірних потужностей на випуск іншої продукції виявилася неефективною (про це свідчать спроби конверсії ВПК), а їх згортання породжує соціальні проблеми. Звичайно, не втрачаючи визначального орієнтиру на західні країни, в цьому аспекті не треба боятися країн Митного союзу, який неспроможний також обійтись без зв'язків з Україною у виробничому та торгівельному аспекті. Не дивлячись на глибоку економічну кризу, пов'язану з воєнною ситуацією в Україні, зберігаються передумови для створення конкурентоспроможної економіки і зміцнення позицій на міжнародних ринках – насамперед багаті природні ресурси, вигідне географічне розташування, кваліфікована і порівняно дешева робоча сила, ще достатній потенціал колишнього ВПК, його високі технології, достатній рівень науки і поки що відносно ефективна система освіти.

Україна має значний потенціал міжнародної спеціалізації в галузях АПК. Вона володіє понад 25% найбільш родючих земель чорнозему світу, має досить сприятливі кліматичні умови, формування ринкових відносин та кардинальні зміни власності на селі. Технічне переоснащення його матеріальної бази сприятимуть нарощуванню виробництва сільськогосподарської продукції, в т. ч. і екологічно чистої, попит на яку динамічно зростає в зв'язку з дефіцитом продовольчих товарів на світовому ринку. Крупні підприєм-

ства харчової промисловості після істотної модернізації уже сьогодні випускають екологічну продукцію, яка не поступається кращим світовим зразкам. Так, модернізація аграрного сектору та запровадження сучасних господарських форм спроможні підвищити продуктивність сільського господарства України в еквіваленті, що забезпечить продуктами харчування 140-145 млн. осіб (9. с. 619). Такими за масштабами може бути зростання експортного потенціалу АПК.

Проте впродовж останніх років зовнішній торговельний оборот зменшується. Погіршується структура як експорту, так і імпорту. Експорт продукції окремих галузей є неефективним, нерідко – просто збитковим (як це було в 1997-1999 рр. у металургійному комплексі). Сировинна спрямованість українського експорту України, зумовлює його вразливість до коливань цін на світовому ринку, що впливає на прибутковість галузі. Реальна українська зовнішня торгівля ще зберігає екстенсивний тип розвитку, коли розвинуті країни давно вже перейшли до інтенсивної (інноваційної) моделі зовнішньоекономічної діяльності (10, с. 224-225).

Ще залишається висока енергоємність зорієнтованих на експорт галузей (металургії, хімічної промисловості), що спричиняє залежність експорту від поставок імпортованих енергоносіїв, ціни на які зростають, що не дає можливості спрямовувати валютні надходження від експорту на технологічне оновлення виробництва, посилює агресивну залежність від Росії, великий капітал якої проникає в економіку України. Наша країна нерозсудливо втрачає свої традиційні (і наближені географічно) ринки збуту, однак при цьому надто повільно просуває продукцію на нові ринки. Проголошення визначальним вектором інтегрування України до Європейського Союзу ще не дає реальних результатів, оскільки українська продукція не відповідає вимогам та стандартам європейського ринку, залишаються не вирішеними і практичні питання щодо реалізації можливості зони вільної торгівлі.

Висновки. Як загальний висновок аналізу проблеми можливостей диверсифікації, можна стверджувати, що потенціал екстенсивного розвитку експорту вже майже вичерпано. Необхідно впроваджувати якісні зміни – насамперед, змінити структуру експорту в напрямі збільшення частки кінцевої продукції у загальному обсязі експорту; підвищити ефективність експортних операцій; підняти рівень її інноваційності, відновити присутність на традиційних ринках постсоціалістичних країн і ринках країн, що розвиваються, та зміцнити позиції на нових перспективних ринках, зокрема Китаю, Близького Сходу, вдосконалити державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, особливо звернути увагу на стимулювання підприємств і підприємців. Тому великого значення набуває в теоретичному плані посилення досліджень в напрямку виявлення основних проблемних питань розвитку експортного потенціалу та зовнішньої торгівлі України, визначення її параметрів та ефективних напрямків диверсифікації, а також обґрунтування заходів щодо вдосконалення механізмів ефективності зовнішньоекономічної діяльності України.

Список використаної літератури

1. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів: монографія: у 2 ч. – Ч. 1. / за ред. В. М. Гейця, А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг. – екон. ун-т, 2008. – 389с.
2. Вихинский О. С. Стратегическое управление / О. С. Вихинский. – М. : Гордоруна. – 2003. – 296 с.
3. Котлер Ф. Маркетинг в третьем тысячелетии. Как создать, завоевать и удержать рынок / Ф. Котлер. Пер. с англ. В. А. Гольдича, А. И. Оганесовой. – М. : АСТ, 2008. – 281 с.

4. Бураківський І. В. / І. В. Бураківський. Теорія міжнародної торгівлі – К. : Основи, 2000 – 241с.
5. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації / Л. Л. Антонюк. – К. : КНЕУ, 2004 – 275с.
6. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки). «Шляхом Європейської інтеграції» / Авт. кол.: А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін.. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416с.
7. Остапенко Т. Міжнародний обмін технологіями у формуванні конкурентних переваг національної економіки / Т. Г. Остапенко. – Київ. : Зовнішня торгівля, 2012. – 188 с.
8. Українська економіка сьогодні – досягнення, проблеми, перспективи / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилюк, Я. В. Белінська та ін.. – К. : НІСД, 2007. – 219с.
9. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А. С. Філіпенко. – К.: Знання, 2007. – 670 с.
10. Економічна глобалізація: підручник / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, І. В. Бураківський та ін.; за ред. А. С. Філіпенка. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – 543с.

DOMINANTS AND PECULIARITIES OF THE FOREIGN TRADE OF UKRAINE DIVERSIFICATION AT THE INTERNATIONAL MARKET

Dudchenko M.A.

Doctor of Economics, Professor of the Department of Foreign Economic Management of the National Academy of Statistics, Accounting and Auditing.

Abstract. *The structure of the Ukrainian economic potential having exhausted extensive development recourses is evaluated and realities of its state are considered. New opportunities and prospects for foreign trade diversification in the context of Ukraine acquiring associate membership in EU are revealed.*

The article highlights the necessity of Ukrainian foreign economic activity directions revising, particular in the field of foreign trade from the point of strategic course towards European integration acquiring associate membership in EU and creation of free trade zone. On the other hand the offer rejecting and Russian pressure due to Ukraine accession to Customs Union is mentioned.

Declarative and slack implementation of economic reforms in Ukraine, slow industrial sector restructuring and therefore reduced competitiveness of its enterprises in foreign market in contradistinction to the countries of Central and Eastern Europe, make Ukraine predominantly exporter of raw materials and semi-finished products thus exporting low added value and low quality goods as well.

Considerable economics and its export dependence on metallurgy chemical and fuel industry being capital-intensive and resource consuming branches with outdated technological structure prevents effective foreign trade diversification. Moreover domestic falling demand for products of mentioned branches is currently occurring due to economic and military crisis. Consequently the main foreign investment flows with both state resources and huge domestic private capital in high technology industries and activities should be reoriented. It concerns space and aircraft industry, engineering, (turbines, equipment for nuclear power plant) it also involves the development of the Nan technological products base.

It is essential to make diversification in a spatial aspect, particularly in the area of Middle East countries China as well as Africa and South Asia countries. It doesn't mean trade refusing with both CIS countries and Customs Union on mutually beneficial terms. It its turn they can't avoid relationship with Ukraine in economic technological and trade aspects.

Diversification effectiveness insists on engaging of considerable potential of international specialization in the fields of agribusiness based on technical upgrading contemporary technology implementation for agricultural production, particularly environmentally friendly one with overfull demand. High energy consumption of export-targeted sectors, high cost in agribusiness and low labour productivity cause slow products promotion to new markets. It should be underlined that announcement of determinative diversification vector to EU will not provide real results as soon as possible. The only reason is that Ukrainian production does not meet the requirements and standards of European market. There are also practical issues according to free trade zone opportunities implementation.

Key words: *diversification, foreign trade, export potential, innovational model of export, competitiveness.*

Referances

1. Priorities for national economic development in the context of globalization challenges: Monograph: in 2h. – Part 1. / Ed. Heyets, A. A. Mazaraki – K. : Kyiv. – nats. torh. – Ekon.un-t, 2008. – 389s.
2. Vyhynskyy O. S. Stratehicheskoe Management / O. S. Vyhynskyy. – M. : Hordoryna. – 2003. – 296s.
3. F. Kotler Marketing in the third millennium. As New, and zavoeva uderzhat Marketplace / Kotler. Per. with the English. VA Holdycha, AI Ohanesovoy. – M. : AST, 2008. – 281 p.
4. Burakivskyy Games / IV Burakivskyy. Theory of International Trade. – K. : Fundamentals, 2000 – 241s.
5. L. L. Antonjuk International competitiveness: Theory and implementation mechanism / L. L. Antonyuk. – K. : MBK, 2004 – 275s.
6. Strategy for Economic and Social Development of Ukraine (2004-2015). «Towards European Integration» / Avt. kol.: A. S. Halchynskyy, Valeriy Heyets etc. – K; IVTS State Statistics Committee of Ukraine, 2004. – 416p.
7. T. Ostapenko international transfer of technology in shaping competitive advantages of the national economy / T. G. Ostapenko. – Kyiv. : Foreign Trade, 2012. – 188 p.
8. Ukrainian economy today – achievements, problems and prospects / Ya. A. Zhalilo, Ya. B. Bazylyuk, etc. Ya. V. Belinska. – K. : NISS, 2007. – 219 s.
9. A. Filippenko Global forms of economic development: History and Modernity / A. S. Filippenko. – K. : Knowledge, 2007. – 670 p.
10. Economic globalization: a textbook / A. S. Filippenko, V. S. Budkin, I. V. Burakivskyy etc; eds. A. S. Filippenko. – K. : CUP «Kyiv University». – 2009. – 543s.

ДОМИНАНТЫ И ОСОБЕННОСТИ ДИВЕРСИФИКАЦИИ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ УКРАИНЫ НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ

Дудченко М. А.

Доктор экономических наук, профессор кафедры менеджмента внешнеэкономической деятельности, заведующий кафедрой менеджмента внешнеэкономической деятельности Национальной академии статистики, учета и аудита.

Аннотация. Проанализировано и оценено структуру экспортного потенциала Украины, который исчерпал ресурсы экстенсивного развития, раскрываются возможности и перспективы диверсификации внешней торговли в контексте углубления. Непосредственно речь идет о необходимости пересмотреть направления внешнеэкономической деятельности Украины, в частности в сфере внешней торговли, с позиции стратегического курса на евроинтеграцию, ассоциированное членство в ЕС и создание зоны свободной торговли. С другой стороны, обращается внимание на отклонение предложений и давления России на вступление страны в Таможенный Союз.

Декларативность и вялость экономических реформ в Украине, замедленная структурная перестройка, в частности реструктуризация промышленного сектора, и слабая конкурентоспособность его предприятий на внешних рынках, в отличие от стран Центральной и Восточной Европы, оставляют страну экспортером преимущественно сырья

и полуфабрикатов, товаров с низкой стоимостью и невысоким качеством в структуре экспорта.

Значительная зависимость экономики и ее экспорта от металлургической отрасли, химической и топливной промышленности, как капиталоемких и ресурсно-затратных отраслей с устаревшими технологическими укладами (II и III условий для эффективной диверсификации внешней торговли. К тому же внутренний опрос на продукцию отмеченных отраслей сейчас сокращается в связи с экономическим кризисом и военной ситуацией. В связи с чем, предлагается переориентировать основные инвестиционные потоки – иностранные, с государственными ресурсами и национальным большим частным капиталом на высокотехнологические виды производств и деятельность. Речь идет о ракетно-космической отрасли, самолетостроении, машиностроении (турбины, компрессоры, оборудование для атомных станций), а в перспективе на развитии базы нанотехнологической продукции.

Важно также диверсифицироваться и в пространственном аспекте, в частности к странам Ближнего Востока, Китая, Африки и Южной Азии. Это не означает отказ от торговли со странами СНГ и Таможенного Союза на взаимовыгодных условиях, которые также не могут обойтись без связей с Украиной в экономическом, технологическом и торговом аспекте.

Эффективность диверсификации требует задействовать значительный потенциал международной специализации в отраслях АПК на основе его технического переоснащения, внедрения современных технологий в производстве сельскохозяйственной продукции, особенно экологически чистой, спрос на которую стремительно растет. Высокая энергоемкость ориентированных на экспорт отраслей, большая затратность в АПК и низкая продуктивность труда создают медленное продвижение продукции на новые рынки. Следует отметить, что провозглашение определяющего вектора диверсификации в направлении к ЕС еще не скоро даст реальные результаты, поскольку украинская продукция не соответствует требованиям и стандартам европейского рынка, остаются и практические вопросы по реализации возможностей зоны свободной торговли.

Анализ реалий диверсификации внешней торговли дает возможность утверждать, что потенциал экстенсивного развития экспортного потенциала, его отсутствие системных экологических реформ, современных структурных и технологических изменений в промышленном секторе и в АПК, слабое стимулирование государством экспорта предприятий и предпринимателей оставляет проблему выхода их на новые рынки открытой.

Ключевые слова: диверсификация, внешняя торговля, экспортный потенциал, инновационная модель экспорта, конкурентоспособность.